

Resumé – langt

Afhandlingens emne er lærerens relationskompetence, og gennem empiriske analyser undersøges betingelser for, karakteristika ved og effekter af, at læreren agerer relationskompetent i interaktioner med enkeltelever og hele klasser i almenundervisningen i folkeskolen. Sigtet er at bidrage til kvalificeringen af lærerstuderendes og læreres professionelle relationskompetence.

Efter etnografisk metode observerede jeg fire læreres undervisning i 5., 6. og 7. klasse og interviewede lærerne og 50 af deres elever. Forskningsdesignet er case-baseret, og analyserne er genereret på baggrund af to cases med lærere, der fandt det udfordrende at indgå i positive relationer med eleverne, og to cases med lærere, der fandt det let. Afhandlingens empiriske analyser er teoretisk funderet i fem teorier, der alle omhandler menneskelig interaktion og oplevelse: Omsorgsetik, mentaliseringsteorien, selvbestemmelsesteorien, kommunikativ musikalitet og neuro- og udviklingspsykologi.

Afhandlingen viser, at lærer-elev-relationens kvalitet påvirker elevernes faglige engagement og progression, trivsel – herunder stress-niveau og selvforhold – sociale adfærd, internalisering af regler og normer samt selv-regulering, og at lærerens relationskompetence her er en helt central faktor. Fx fremstod en elev hos en lærer, der generelt ikke agerede relationskompetent, urolig og kværlende, men hos en anden lærer, der udviste en høj grad af relationskompetence, fremstod den samme elev hjælpsom og koncentreret.

Elev-interviews viste et grundlæggende ønske om at opleve at have en betydning for læreren. Dels knyttet til den professionelle kontekst, de relaterer til læreren i gennem lærerens omhyggelighed med at undervise, så eleverne trives og lærer noget, og dels til en eksistentiel dimension, der vedrører det at blive taget alvorligt, og at mærke en generel menneskelig interesse.

Når lærerne var presset på tid eller befandt sig i en negativ 'aroused' tilstand, fremstod en diskrepans mellem på den ene side lærerens indstilling til undervisning, eleverne og lærerrollen og på den anden side lærerens interaktionelle adfærd i undervisningen. Her blev lærerens praksis præget af handlemåder, der ekskluderede bestemte elever fra læringsfællesskabet og af irritable udbrud og skældud, som bl.a. hæmmede elevernes motivation, tryghed og koncentrationsevne, også selvom de ikke selv blev skældt ud.

Afsluttende konkluderes det, at lærerens relationskompetence er en almenmenneskelig kompetence, der både er situationelt betinget, da hver lærer i varierende grad agerer relationskompetent i interaktionerne med sine elever og individuelt betinget, da lærere under forhold, der er meget ens, udviser forskellig grad af relationskompetence. De empirisk begrundede og teoretisk funderede analyser viser, at lærere agerer relationskompetent gennem omsorgsetiske handlinger, afstemmere og understøttelse af elevers behov for selvbestemmelse, kompetence og samhørighed. Herved etableres og fastholdes relationer til eleverne individuelt og kollektivt, som fremmer klassens læringsfællesskab om et fælles tredje og derigennem hver elevs trivsel og alsidige udvikling. Lærerens relationskompetence forudsætter receptiv rettet, at egne psykologiske behov er understøttede samt generel og specifik viden om børn.